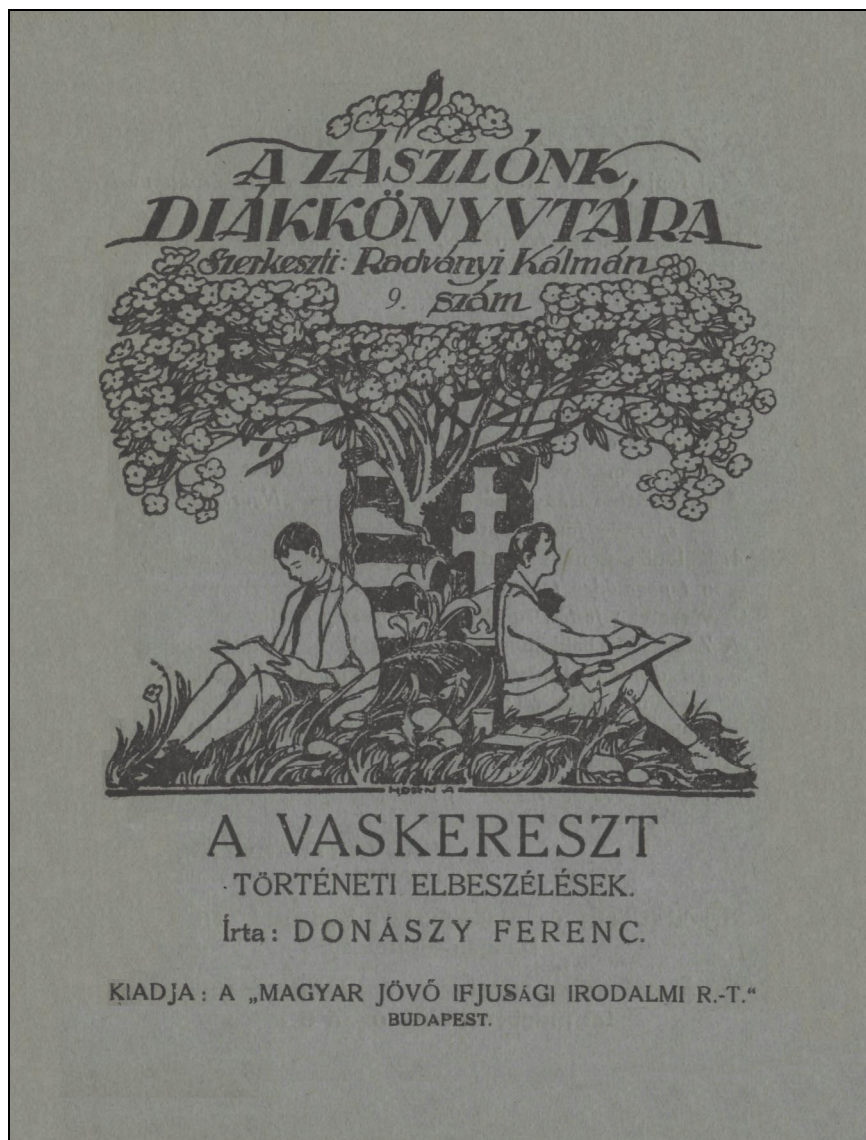

Donászy Ferenc

A vaskereszt. Történeti elbeszélések

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Donászy Ferenc
A vaskereszt. Történeti elbeszélések

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet 1920-ban, a „Zászlónk” Diákkönyvtára 9. számaként, a „Magyar Jövő Ifjúsági Irodalmi R.-T.” kiadásában jelent meg.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
A vaskereszt (történeti rege)	4
Pallos vagy fejedelemsüveg	15
A pallos árnyéka alatt.....	23
Mennyit nyom a legkisebb jótett?	27

A vaskereszt (történeti rege)

Boldogult nagybátyám házánál a lomtárban heverő régi kutyabőrös fóliánsok között kutatva, egy penész- és egérrágta fakó füzetet találtam.

Ki írta, kié volt, honnan került oda, nem tudom. A vastag, durva lapokon rozsdátt megcsárgult betűkkel élet-hosszabbító gyógyitalok, hasznos tanácsok s mindenféle más egyéb megfigyelések voltak írva és midőn tovább leveleztem a megbarnult, avatag lapok között, a következő érdekes feljegyzésre találtam:

„... szemvest¹ a Zordon várral, a Kékellő hegynek occidens felé ugró csúcsán, amelyet a nép Keresztkőnek nevez, a Csoborjay familia egyik őse: Ákos főúr, bátyjának a gonosz körmei közé került: Gedeonnak elveszített lelkiüdvösségéért évsaeculumokkal ezelőtt egy nagy vaskeresztet emeltetett, amelyet testi szemeimmel még én is állva láttam a Keresztkő tetején.

A magasságbéli Isten megfoghatatlan akarattából még maiglan is történnek csudák a földön, mert ezt a keresztet, a fölötté átviharzott saeculumok daczára, rozsdá meg nem mará, az idő foga meg nem rágta. Szavahihető emberek állítják, hogy zivataros éjszakákon tüzes vasként világított, mert minden villám beléje csapott, anélkül, hogy ártott volna neki, csak a közelmkörnyékén lévő köveket olvasztotta fényesre.

E csudák miatt minden jó és igazhitű kereszténylélek már messzi látására keresztet hányt magára, tájékára pediglen egy teremtett lélek se mert közeledni, de sőt még az ég madarai is kerültek e gonoszlakta helyet.

De mi történt az én időmben!

Anno Domini (a többi hiányzik a kéziratból) éjszakáján, éjfél táján, a gonoszok órájában, a csillagos ég hirtelen elborult és ítéletnap zivatar kerekedett szakadatlan dörgésekkel és villámlásokkal... Olyan rettentő idő volt, hogy mindenek a világ végét várták félelmes remegéssel.

Ekkoron történt meg az a csuda, hogy egy nagy kígyóformájú villám, egész tüzesőt hullatva, emberi fül nem hallotta mennydörgések között a keresztet tisztára megolvasztotta, talapkövét rapittyává zúzta és a Keresztkő ormával együtttest a Balaton tavába zúdította...”

Ezen megtörtént dolgoknak az emlékezetére és az Úrnak még nagyobb dicsőítésére, mindeneknek pro memoriam, imhol, leírom a csudás keresztnek a történetét, ahogyan az nékem elmondattott:...

* * *

Midőn a messze vidéken rettegett kényúr, az öreg Csoborjay Farkas mindeneknek nagy megkönnyebbülésére elhunyt, két fia megosztzkodott a rengeteg örökségen.

A jószívű és szelídlelkű Ákos, noha jóval kisebb részt kapott, mégis megelégedett vele, hogy erőszakos bátyjával: Gedeonnal a viszályt és osztályoskodást kerülje, de kapzsilelkű bátyja még azt is annyira irigylette tőle, hogy valahányszor csak a fényes Zordon-várnak íves ablakaiból átpillantott a Csellőhegyen szerényen meghúzódó Örs váracska zászlós tornyocskáira, mindannyiszor fenyegető hangon dörögte udvari nemeseinek és hadnagyainak a füle hallatára:

– Nem szeretem látni a másét a magamé táján, – amire egyik udvari nemese, a vöröshajú Dákos, rendesen azt felelte rá biztató vigyorgással:

– Csak félrend íjászba, félrend csatlósba, meg egy rövid hajrába kerül és tied lesz Örs vára!...

¹ ... szemben. (Az eleje hiányzik a kéziratnak.)

És ezt addig-addig ismételte, míg egy napon Gedeon rajtaütve Örs várán, öccsét kiűzte belőle, mire az, hogy minden további osztályoskodásnak végét vessen, megmaradt híveivel együtt elköltözött egyik távoli megyében fekvő birtokára.

Akik az öreg Csoborjay halálának annyira megörültek, most látták csak, hogy cseberbőlvödörbe jutottak és Gedeont hírvágyó, gonosz természete miatt csakhamar jobban gyűlölte mindenki, mint az édesapját.

Kegyetlenkedéseinek, rablásainak híre messzeföldre eljutott s emiatt a szomszéd várurak és a környékbeli nemesek kerültek. Sőt, midőn egy ízben a királyi udvarnál egy tornaünnepélyen megjelent, olyan hideg és lenéző fogadtatásban részesült, hogy bosszút forralva tért haza várába, melyet hosszú idő óta egyetlen vendég se látogatott. De ő se látogathatott el sehová, mert mindenütt kaput zártak előtte.

Emiatt és az unalomtól gonosz természete még jobban elvadult, végnélküli tivornyákban s az utazó kereskedők kifosztogatásában s bérlőinek és jobbágyainak a sanyargatásában keresett szórakozást.

Midőn ezekre ráunt, szomszédaival ellenségeskedett, majd pedig szolgálait és csatlósait ütlegelte, a legkisebb vétségért kötél és akasztófa járta, de sivár, vad lelkét utóbb már ez se elégítette ki.

Más módokon törte tehát fejét, midőn egy napon, egy olasz származású lovag kopogtatott be három csatlósával várának a kapuján.

Ennek a látogatásnak nagyon megörült és midőn megtudta, hogy a lovag Zárába és onnan Konstantinápolyba készül, hogy az ott összegyülekező kereszties hadakkal együtt a Szentföldre induljon hadakozni a hitetlenek ellen, rögtön kész volt a tervével, hogy fegyvereseivel ő is a Szentföldre indul vérben gázolni, pogányt öldökölni és gazdag zsákmányt szerezni.

Hogy e célra mennél több pénzt szerezhessen, Zordon vára kivételével, összes javait elzálogosította és a vidék lakói egy reggelen arra az újságra ébredtek fel, hogy Csoborjay Gedeon nemesseivel, hadnagyaival és minden hadinépével együtt a Szentföldre indult és a komor félelmes vár, bezárt kapujával, lakatlanul és elhagyottan néz le a vidékre.

Erre a jó hírre a közelben és távolban mindenki megkönnyebbülten lélegzett fel, mintha valami nyomasztó álomból vagy lidércnyomás alól ébredne fel a derűs valóra...

A szántóvető gazdák aggodalom nélkül vetettek, takarítottak; a kereskedők áruikkal félelem nélkül járták be a vidéket, a kisebb várak és nemesházak urai pedig nyugodtan hajtották fejüket nyugalomra, mert nem kellett félni a rablástól, kifosztástól és megrohanástól senkinek, sőt, mintha Isten áldása is bővebben hullott volna a vidékre, mióta mindnyájuknak a gonosz szelleme nem zavarta a békét és nyugalmat.

Ez a boldog és paradicsomi békesség hús teljes esztendeig tartott.

Ezalatt a hosszú idő alatt a vár urát talán egészen el is feledték volna, ha az anyák azzal nem ijesztik a rosszalkodó gyermekeket:

– Jó légy, különben jön a gonosz Csoborjay és elviszen.

Csak ennyiben maradt fenn az emlékezete. Annál nagyobb lett a rémület és meglepetés tehát, midőn egy napon, azt se lehetett tudni, éjjel vagy nappal-e, mintha csak a felhőkből esett volna le, vagy a föld alól bujt volna elő, Csoborjay Gedeon összes hadinépével együtt itthon termett várában, melynek rozsdás kapuja és megvakult ablakai csikorogva tárultak fel az érkezők előtt.

Eddig is gonosz, kapzsi és kegyetlenszívű volt, de most százszerre rosszabbá és félelmetesebbé változott.

Nem hozott mást haza a Szentföldről, mint vérbefürösztött kardját, lándzsáját és ezek mellett egy csapat lelkiismeretlen és gyülevész kalandort, akik ellen egykoron hadba szállottak...

A várúrnak legelső dolga az volt, hogy fenyegető hangon visszakövetelte elzálogosított és eladott földjeit, faluit minden jogával, járulékaival és szabadalmaival együtt.

A vevők és kölcsönadók, akik közé a főapátság és a Szent Ferenc-rendű barátok zárdája is tartozott, persze tiltakoztak, és előbb pénzüket akarták látni, mire a várúr azzal felelt, hogy gyülevész népével együtt rajtuk ütött és felgyújtotta a házakat, kazlakat és magtárakat, a vetéseket pedig tövéig legázoltatta.

A polgárság s velük együtt a nemesség a királyhoz fordult oltalomért.

Gedeon azonban gyülevész cimboráival nagyokat nevetett a királyi dorgáló leveleken, mert tudta, hogy a királyt az országot dúló belviszályok és a törökkel való háborúskodás annyira elfoglalják, hogy nem ér rá az ő dolgaival vesződni és elbizakodott gúnyból a királyi leveleket várának kapujára szegeztette, a levélhozó hírnököket pedig a várhegy tövében álló cserfa ágaira akasztotta fel, mellükön ezzel a felírással:

„Ez vár az árulkodókra és besúgókra!” És azután még vadabb dühvel és kegyetlenséggel rabolt, gyilkolt és fosztogatott.

A kétségbeesett lakosság a végsőig el volt keseredve, s midőn látta, hogy se a királytól, se a törvényektől nem várhat oltalmat vagy segítséget, felzendült és fegyverkezni kezdett és magukat a környék védszentjének, a sátánölő Szent Mihálynak oltalmába ajánlva, megesküdték, hogy a rablófészket kardélre hányják vagy mind ott hullanak el az utolsó emberig annak falai alatt.

Erre a hírré a várúr is fegyverkezni kezdett és a vele jött arab varázslóval és mágussal segítségére idézve a sötétség fejedelmét, várát a lehetőségig megerősítette.

A harc megkezdődött. Adáz, véres tusák folytak mindenfelé. Éjjel-nappal s ennek minden órájában, majd lent a völgyben, majd fent az ormon küzdöttek tüzzel-vassal az ellenfelek egymással, míg végre a jó ügy győzni látszott és Csoborjay Gedeont megfogyott hadinépével együtt beszorították várának falai közé.

A várúr véres bosszút esküdtött ezért a kudarcért és másnap éjfélkor kirohanva, nemcsak elverte falai alól az ostromlókat, hanem gazdag zsákmánnyal megrakodva tért vissza falai közé.

A zsákmányon való megosztzkodás után, a győzelem öröme nagy dáridót rendeztek.

A rablott bor patakként folyt a termekben és az oszlopos folyosók alatt, sőt még az örök is teljes biztonságban érezve magukat, kedvük szerint ittak és tivornyáztak...

Mennél jobban patakozott a bor, annál inkább harsogott az istent és a szenteket káromló cudar nóták tömege a gyülevész had ajkairól.

De ebben is Csoborjay Gedeon nyerte el valamennyi elől a pálmát, mert olyan istenkáromló gúnnyal csúfolta ki Szent Mihályt és a többi szenteket, hogy még egyik-másik vad cimborája is elborzadt bele és félve tekintett kifelé a csillagtalán, sötét éjszakába...

Az ostromlókat azonban ez a vereség korántsem csüggesztette el, hanem szép csendesen összeszedelőzködve, elhelyezkedtek a várhegy tövében, mialatt a vezérek rövid haditanácsot tartottak a völgy bokrai között...

Éppen az öreg Hadady László kurtanemes beszélt, kinek homloka egy véres kendővel volt bekötve, amely alól lassú cseppekben szivárgott a vér.

– Most, vagy soha, édes véreim! A gyülevész had győzelmétől annyira el van bizakodva várának erős falai mögött, hogy még csak nem is gondol a támadásra! Halljátok ezt az istenkáromló lármát és dőzsölő tivornyát? Éjfélre holtrészegre issza le magát az örökkel együtt valamennyi, akkor azután, Isten nevében rájuk támadhatunk!...

Egy pillanatig mindenki hallgatott és az éjszaka visszhangverő csendjében messze lehangzott a várból a szilaj kurjongatás, s sípok és kürtök recsegése, a buzogányokkal vert pajzsoknak érces kondulásaival együtt.

Azután megszólalt a fiatal Keszi Balázs:

– Tanácsodat megfogadjuk, vezér bátyám, de előbb engedtessek meg, hogy vagy egy rótával belopódzhassunk a várba. Az öröket lefülve, leeresztjük számotokra a csapóhidat s tüzet vetünk a bűntanya tetejére. Akkor rohanjatok elő ti a csapatokkal. A tűzokozta zűrzavarban biztos leszen a győzelmünk!

Mindenki fejét hajtogatva helyezte a tervet és midőn az éjszaka tovatűnő óráival a vad zsidaj is csendesülni kezdett, Keszi Balázssal az élén egy kis csapat harcos törtetett zajtalanul fölfelé.

A vár elé érve, figyelni kezdtek.

Az éjszaka csendes és koromsötét volt. Egyetlen egy ablak sem világított, a vár némán setétlett előttük, csak a helyeiken elaludt örök horkolása hallatszott alá a rovátkos várfalakról.

Keszi Balázs erre egy kötelet vetett a rovátkok egyikére és példáját követve valamennyien zajtalanul felkúsztak a falak tetejére.

A lándzsáik mellett holtrészezen heverő öröket egy pillanat alatt felkoncolták, azután a kapusszobában kicsiholva, az ott talált szurokfáklyákkal rövid idő múlva lángbaborították a vár tetejét, a felhalmozott széna és búzaasztagokkal és istállókkal egyetemben ...

A tűz rémes ropogása között, dörögve ereszkedett le a csapóhíd, amelyen keresztül áradatként zúdultak befelé a bosszút és megtorlást lihegő ostromlók csapatai, kiknek fegyverei alatt egymás után hullott el az egész gyülelészhad a vár urával egyetemben.

Reggelre kelve a büszke Zordon-várból csak füstölgő romhalmaz maradt.

A falak leomolva, a csúcsos boltozatok beszakadozva ásitottak füstös falaikkal a napsugarasan mosolygó ég felé.

A kormos romhalmazok között az elesettek véres hullái heverték, és a nagy lovagteremben, amelynek boltozata félig be volt szakadva, hevert a vár urának vérrel és omladékkal bemocskolt holtteste, a törött asztalok s magashátú székek és az összevisszatépett függönyök rongyai között.

A terem csúcsbafutó gerezdes boltozatát középen egy karcsú oszlop tartotta, amelyre a várúr feketetollas sisakja, vaskesztyűi és teljes vértézete volt felakasztva.

Ezt bámulták meg tisztas távolságból az odasereglett harcosok, melynek láttára néhányadmagával az öreg Hadady is arrafelé tartott s megütközve látta, hogy míg a teremben minden elpusztulva, összeégve, koromtól és üszöktől feketélik, addig a sisak fekete struccoll-bokrétájának egyetlen pelyhe sincs megpörkölődve s maga a sisak és az egész vértézet pedig olyan tisztán és fényesen maradt, oxidált ezüst cifrázatai olyan villogva ragyognak a betűző napsugárban, mintha minden darabja akkor került volna ki a fegyverműves műhelyéből...

– Ez nincs Isten hírével! – monda ősz fejét csóválva. – Ebben a várban minden a gonoszé volt. Ez a fegyverzet is az ő tulajdona! Senki se nyúljon hozzá, akinek kedves a lelkiüdvössége! Hadd maradjon itt, úgy amint van, míg az idő és a rozsdá meg nem emészti!...

* * *

A történetek óta sebes szárnyon szálltak el az évek.

A vár udvarát tüske és gaz verte fel, kormos boltozatait pedig a repkény fonta be üde zöld indáival s a fű körül az elesettek eltemetetlen csontjai fehérlettek elő. Az egykori vitézi várak hollók és baglyok tanyája lőn s a pusztulás és enyészet komor képét mutatta mindenfelé.

De bármennyi év múltott is el, Csoborjay Gedeon vértje és fegyverei érintetlenül ott függtek a fegyverterem boltozatát tartó karcsú pilléren és csillogásuk messzire elvillogott nappal úgy, mint az éjszaka holdfényében, mert sem az idő, sem a rozsdá nem fogott rajtuk.

Senki se mert ehhez az elátkozottnak vélt fegyverzethez nyúlni. Tömérdék mese és monda szállongott róla a vidéken s egyesek azt állítják, hogy a koromsötétben fényleni látták,

mások pedig érces csörrenést hallottak az éjszaka homályában a romok között zúgni-búgni, mikor a szél a vért egyes darabjait a pillérhez verte.

A környékbeli lakosság hitte is nem is a meséket, lassanként azonban meggyőződött róla, hogy a sok mendemondának mégis kell valami alapjának lenni.

Ugyanis egyik-másik sötét éjjelen rejtélyes fénypontok csillantak meg a romok között s lidérclángok módjára majd a vár udvarán, majd pedig a várhegy legmeredekebb oldalán libegtek, szökelltek fel-alá sebes lidérctáncban, és ha egy időre el is tűntek, a másik pillanatban megint fellobbantak vad, ide-odalengő szökelléssel.

Ez a kísérteties lidérctánc minden hónapban három-négy éjjelen át rendszeren ismétlődött és mivel senki se tudta az eredetét megfejteni, annál jobban féltek és borzadtak tőle.

Ezt a félelmet még jobban növelte az, hogy nem sok idő múlva rá, hol itt, hol ott gyulladt ki a környéknek egyik-másik majorja, pajtája vagy gazdasága.

Az istállókból és a legelőkről rejtélyes módon lovak, marhák, borjúk és juhok tünedeztek el, anélkül, hogy egynek is a nyomára lehetett volna akadni.

A rettegés azonban akkor hágott mégis tetőpontra, midőn a mély vízmosások és szakadékok fenekén egy-egy meggyilkolt utazónak, vagy vándorló kereskedőnek mindenéből kifosztott hullájára akadtak.

Ekkor nyílt fel az emberek szeme! Semmi kétség! A vár romjai között egy haramiabanda ütött tanyát!

A haramiák kezdetben csak az erdők egyes helyein mutatkoztak, nemsokára azonban vérszemet kapva, az országutakon lesbeálltak, a templomokat, tanyákat és majorokat kifosztották és gyilkolva, öldökölve, vad tivornyáikon arany és ezüst kelyhekből itták a rablott bort és főzték a lopott birkatokányt.

A haramiáktól való rettegés már-már olyan mérvet öltött, hogy esti harangszó után senki se merte a háza küszöbét átlépni, hanem bezárkózva azon tanakodtak, vajon kik és hányan lehetnek, honnan kerültek erre a vidékre és ki lehet ennek a félelmetes bandának a titokzatos feje és kapitánya?

De hiába törték rajta a fejüket! Senki se bírta a rablók titkát kitalálni, dacára, hogy a rablók megjelenése óta a sisak és páncél eltűnt a romok kormos pillérjéről, néhány erdei favágó pedig váltig azt erősítette, hogy a rablók kapitánya egy és ugyanazon személy az átkozott emlékü Csoborjay Gedeonnal, mert annak a páncélját viseli és szakasztott mása neki minden mozdulatában.

Voltak, akik hitték, voltak, akik nem, mígnem kiderült a titok a következőképpen:

A környékbeli lakosság felfegyverkezve, több ízben üldözőbe vette a rablókat és egy ilyen hajsza alkalmával sikerült egyet halálra sebesítve elfogni, mire az halálos ágyán a következő vallomást tette:

– Egész csapatunk a magamforma munkakerülő csavargókból áll, kik a halálveszélyt nem rettegve, rablásból és fosztogatásból szeretnek élni. A munka nehéz, a rablóélet pedig gyönyörökben és kalandokban gazdag életmódot kínál. Igaz ugyan, hogy mindig farkasszemet kell néznünk a halállal, de egyszer úgymint meg kell mindenkinek halni.

A Zordon vár romjainál alkalmasabb tanyát keresve se találhattunk volna. Magas fekvése és meglevő bástyái megvédenek a támadások ellen, boltozatai és földalatti folyosói jó rejtéssel szolgálnak, kísérteties híre miatt pedig még a tájékára se mernek a környékbeli lakosok szolgolni. Csak egy merész és erőskezű vezér hiányzott...

Egy éjszaka a fegyverterem beomlott ablakívezetei alatt tanyázva, a vezérválasztásról tanakodtunk. A lobogó láng kísérteties fényt hintett a beomlott falakra és a vita hevétől feltűzelt vad alakokra, kiknek kezében török és kések villogtak, mert mindegyikünk vezér szeretett volna lenni és mindegyik a maga érdemeit magasztalta, a másikat pedig legyalázta és semmibe se akarta venni.

A török és kések fenyegetőleg villogtak és már-már szilaj dühordítások között egymásra készültünk rohanni, midőn egyszerre megdöbbenő páncélzörrenés hallatszott nehéz, döngő lépésektől kísérve, amelyek mindegyre közeledni látszottak.

E zajra valamennyien kardot rántva, támadásra készen ugráltunk fel.

Azt hittük, a környékbeli lakosság készül ránkötörni, e helyett azonban a romok sötét homályából egy tetőtől talpig vaspáncélba burkolt magas alak lépett elő, és lassú, egyenletes léptekkel közeledett felénk.

Páncélos sarui alatt dongott a föld, mintha üres volna, feketetollas sisakjának ellenzői pedig egészen le voltak bocsátva, hogy arcából egy vonalnyit se lehetett látni.

A tűz mellé lépve, széles pallosát, melyet két ember se tudott volna megemelni, hüvelyéből kirántva, az omladozó ablakpárkányra fektette, azután mély, üres hangon, mely a földalatti vizek süket zúgásához hasonlított, megszólalt:

– Ki mer Zordon várában első lenni, midőn én is itt vagyok? Az emelje meg e kardot, mint a hatalom jelét!

Egy ideig az ijedtségtől valamennyien megkövülve álltunk ott.

A hold kísértetiesen bujkált a fekete felhőtömegek között, a lobogó láng félelmes árnyékokat rajzolt a kormos falakra, melyeket baglyok, denevérek szállongtak körül zajtalan suhogással.

Mindnyájunk szíve remegett a borzadálytól, midőn azonban félelmünk elmúlt, közakarattal vezérünkkel, kapitányunkká választottuk az ismeretlent, mit az rövid fejbiccentéssel fogadott és midőn társaink közül az egyik a tüzes bortól habzó serleget áldomásra kínálta neki, némán visszautasította, minden bizonnal azért, hogy arcát, melyet sohse bírtunk a sűrű sisakrostély miatt kifürkészni, ne kelljen megmutatnia.

Pontban éjfélkor rettenetes esküt kellett tennünk, és a rákövetkező minden tizenharmadik éjszakán rablásra és fosztogatásra indultunk.

Rejtelmes vezérünk mindig és mindenhol legelől járt. Tűz nem akadályozta, halálveszély nem riasztotta vissza, könnyek, esdeklések meg nem hatották soha.

Örökké némán s szótlánul törtetett előre, midőn azonban kezeink és fegyvereink vértől párologtak s az égő templomok tetői ropogva omlottak össze és midőn az asszonyok s gyermekek sikoltozva, jajgatva menekültek az égő kunyhók alól, az öregek pedig csapásaink alatt hullottak el, akkor a halálhörgést és sikongásokat dörgő átkokkal és ördögi gúnyhahotával kísérte.

Páncélját le nem vetette, sisakrostélyát fel nem emelte, alvásra, pihenésre le nem dőlt soha, valamint nem vett részt semmiféle vigalomban vagy tivornyában sem.

A küzdelemben nem háritotta el a rácsapó kardokat, mert azok páncélján üveggént roppantak széjjel.

A legerősebb csapások alatt sem tántorodott meg és egyetlen csepp vér sem szivárgott elő páncélja alól; a lobogó lángokból pedig, melyekbe valóságos szenvedéllyel rohant bele, néha izzó páncéllal törtetett elő s ennek dacára még csak sisaktollazata se pörkölődött össze.

Pénz vagy kincs nem kellett neki, minden szépet, magasztosat gyűlött, a dicsvágynak pedig még hírét se akarta hallani.

E sok rejtély és titokzatosság mindenféle találgatásra adott okot!

Egyik-másik társam különcknek, némelyik pedig tönkrejutott, megbélyegzett nemes embernek tartotta, ki e módon igyekszik szegényét elrejtteni; voltak azonban köztünk olyanok is, kik kapitányunk titokzatos páncélja alatt a sátánt hitték rejtőzni, a maga földalatti mivoltában ...

Többet a sebesült rabló nem tudott mondani, mert vonásai görcsösen eltorzultak s hörgésbe fúló átkok között adta ki lelkét.

Egy éjjeli les alkalmával az öreg Hadady László és Keszi Balázs csapatjai négy, egy másik alkalommal nyolc rablót kerítettek kézre, akiket nyomban felkötötték az útszéli fák

ágaira, ennek dacára a rablók száma nemhogy megfogyatkozott volna, hanem inkább szaporodni látszott, mert még vadabbul pusztították és fosztogatták a környéket, mintha rejtélyes kapitányuk cinkostársait a föld alól varázsolná elő.

A lakosság kétségbe volt esve, aki tehetne, menekült a vidékről, a kereskedők messze kerültek ezt az elátkozott tájéket, amelynek minden bokra mögül halál és orgyilok leselkedett a közeledőre.

Hadady és Keszi Balázs csapatjaikkal hiába állták el éjjelenként a várost és környékét... Míg ők a rablókat lesték, addig azok a hátuk mögött felgyújtották Kék falut és a ferenciek klostromát kirabolva, porig égették és mikor a borzalmasan vöröslő tűzfényre odavágtattak és a rablókat üldözőbe vették, a vár közelében az egész rablócsapat zsákmányostól, mindenestől egyszerre úgy eltűnt az éjszakában, mintha a föld nyelte volna el őket...

A megrémült nép borzalmas dolgokat beszélt... Voltak, akik a rejtélyes kapitányt egyidőben és egyszerre két csapat élén látták gyűjtögetni és öldökölni s fekete lovának szemei és hortyai tűzként világítottak az éjszakában. Tetszése szerint tud eltűnni és megjelenni mindenhol. Nem kegyelmez még a csecsemőknek sem s a halálsikoltásokra pokoli hahotával felel, mely mintha a föld mélyéből törne süketen elő.

– Ez az égreakiáltó latorkodás nem mehet tovább, – szólalt méltó haraggal a főapát, ki Sárlos Boldogasszony napján gyűlésre hívta össze a környék várurait és nemeseit.

– Úgy vagy! De szelet kergetünk és árnyéket hajszolunk mindaddig, míg csak magát ezt a földre szabadult sátánt kézre nem keríthetjük. Addig hiábavaló minden erőlködésünk – monda az öreg Hadady előrehajolva a refektórium magashátú karszékéből.

– Jól determinálta kegyelmed! Valóban ördög, sátán vagy mit tudom én, miféle rémség, aki ellen emberi fegyverekkel hiába tusakodunk! Csak harcosainkat fogyasztjuk! Az ő latorhada ellenben szaporodik! – szólalt meg Keszi Balázs.

– Mit tegyünk hát? – kérde hosszú pallosát türelmetlenül megzörrentve az öreg Hadady.

– Ahol emberi erő nem segít, ott az egyháznak kell a pokol incselkedéseit missákkal, imprecatiókkal és imádságokkal megzabolázni – felelte rá Keszi.

– Recte! Rectissime szóltál! – monda felállva a tisztos főapát. – Ti csapataitok élén örökjetez továbbra is, én pedig a látóhegyi szent remete tanácsait fogom kikérni, ki nagyon tudós és versatus az ilyen tenebralis casusokban... Három napok múltán visszatérek, ti pedig, fratres amantissimi, imádkozzatok kolostorunk védszentjéhez, hogy segítsen bennünket ezen Istennek tetsző munkánkban – fordult a kolostor tisztos atyáihoz és áldását adva rájuk, elbocsátotta a gyülekezetet.

A visszatérő főapát újból összehívta a vezéreket és mindegyiknek egy hártyalapra írt rövid invocatiót adott és felhívta őket, hogy a legnagyobb csendességben tanítsák be rá csoportjaikat és ennek megtörténtével rohanják meg a romokat és midőn a fekete páncélos rablóvezér rájuk támad, fogják körül és zendítsék rá az invocatiót! Ennek az invocatióknak olyan ereje van, hogy a rablóvezér minden ízében megbénulva nem tud védekezni, mert a régi krónikák szerint Szent Bertalan ezzel az imával zabolázta meg az ördögöt...

Úgy történt minden, mint az apátúr megjósolta. Az apostolok oszlása napjának hajnalán el volt fogva az egész rablóbanda utolsó emberig rejtélyes vezérével együtt...

A rablókat felkötötték a hegyoldali erdő fáira, a rejtélyes vezért pedig egyik csatlós lovára kötözve, a kolostorban összeülő ítélőszék elé vezették...

Az utak mindkét oldalát elálló néptömeg félénken húzódott vissza a lovasok elől, kik a rablóvezért szorosán körülfozták.

– Még a ló is egészen meg van vadulva a réműlettől.

Négy csatlós alig bírja tartani. Milyen félelmes kondulással zörren meg a páncélja! – suttogták mindenfelől.

– Ráismerek! A gonoszlelkű Csoborjay Gedeon páncélja! Szakasztott azok a gyászosan lengő fekete sisaktollak és pikkelyes vaskesztyűk! – szólott egy vén jobbágy keresztet vetve magára.

– Oda se merek nézni, olyanokat villan leeresztett sisakrostélya. Mintha páros gyertya égne mögötte! – súgta megborzadva egyik asszony a másíknak.

A kolostor udvarán a csatlósok leoldozták a vadul hánykolódó és kapálódzó paripáról, mely erre rögtön lecsendesedett és kettős sorban közrefogva, bekísérték a refektóriumba összeült ítélőszék elé.

A magas páncélos alak mereven állt meg az emelvényes asztal előtt. Sisakjának hosszú, fekete tollai gyászosan lengtek alá és fekete páncélja komoran csillant meg a keskeny ablakok ónkarikás üvegtábláin át gyéren beszűrődő napsugarakban.

– Ki vagy? Mondd nevedet! Mi jogon mered Csoborjay Gedeonnak átkos emlékű páncélját és fegyvereit viselni? – törte meg a nyomasztó csendet a főapát szigorú szava.

A páncélos alak azonban néma és mozdulatlan maradt.

– Bíráid előtt állsz! Emeld fel sisakod rostélyát! – parancsolá dörgő hangon a főapát jobbán ülő szerzetes.

A rablóvezér nem mozdult. Egy légy döngését meg lehetett a beálló csendben hallani.

– Nem hallottad? Fel a sisakkal! – rivallt rá haragosan az öreg Hadady, széles pallosát megzörrentve.

Midőn a páncélos alak még erre sem mozdult, a feltámadó haragos felzúdulásban az őrtálló csatlósok egyike kopjája nyelével feltaszította a leeresztett sisakrostélyt egészen a sisak pereméig.

A rémület és elszörnyedés kiáltása röppent el a jelenlevők ajkáról, mert a sisak egészen üres volt... és a másik pillanatban az egész páncél ércesen megcsendült, azután pedig rémes csattanás között darabokban esett szerteszét a padlat márványlapjaira.

Az őrtálló csatlósok és a jelenlevők nagyrésze fejvesztett rémülettel rohant ki a teremből, mire villámgyorsan terjedt szét a kolostor udvarán és a környéken az ítélezést váró néptömeg között a félelmes esemény híre.

Csak a főapát, Hadady, Keszi Balázs és egy szerzetes maradtak ott, mely utóbbit a rémület valósággal székéhez szegezte.

– Ez nincs Isten hírével! – szólalt meg a főapát remegő hangon és keresztet vetett magára.

– Maga a sátán volt, ki Csoborjay Gedeon elátkozott páncélját öltötte magára – rebegte összekulcsolt kezekkel a főapát jobbán ülő szerzetes, kinek pufók, piros ábrázatja még most is krétafehéren tűnt elő a sötét csuklya alól.

Midőn az ítélőszék tagjai és a csatlósok újra visszazállingóztak, az apátúr megparancsolá, hogy az egész fegyverzetet vigyék az északi szeglettorony szobájába és hogy a földalatti hatalmak többé hozzá ne férhessenek, a kolostor papjai és az egész gyülekezet jelenlétében a kisdud toronyszoba rostélyos ablakát és vastag tölgyfaajtáját a szent kereszt jelével lezárta és a szent sigillummal lepecsételte és kulcsát megőrzés végett a kapu szolgálatát végző Hilárus testvérnek adta át e szavakkal:

– Vigyázz! őrködj és imádkozz, hogy meg ne kísértessél!

Végre az egész messze vidék népe szabadon fellélegzett és nyugodtan élvezhette munkájának és szorgalmának gyümölcsseit. A kalmárok, kereskedők újra bántatlanul jártak-keltek az országutakon, a jobbágyok zavartalanul szántottak, vetettek és takarítottak. A nemesek és várurak nyugodtan, akár nyitott kapuk mellett hajthatták le fejüket éji nyugalomra, mert nem kellett többé rettegniük attól, hogy a kastélyaikra hajigált tűzcsóvák és a rablók támadó ordítása veri fel őket álmaikból...

Az öreg Hadady éppen kastélya tornácán üldögélt és kedvtelve gyönyörködött szőkefürtű unokáinak pajzán játékaiban a tágas várudvaron, midőn a csengő gyerekacaj hangos patkócsattogás zavarta meg és a másik pillanatban a kolostor egyik lovashírnöke vágatott be

az udvarra, az apát úr sürgős üzenetét hozva, hogy holnap reggel Angelus harangozás idején okvetlenül megjelenjen az ítélőszéken. A várúr kérdéseire csak annyit tudott mondani, hogy Keszi Balázs, Ostffy János és Szentgyörgyi Dénes urak nagykegyelméhez az apát úr szintén lovasfutárokat küldött.

Midőn vasárnap reggel az ítélőszék összeült, az apát úr a szolgálattelvő napost Czirjék testvér után küldte.

A fiatal, erőstermetű szerzetes sápadtan és megtörve állott meg a hosszú asztal előtt.

– Mondjad el híven, mint és hogy történt? – szólalt meg komor és szomorú hangon az apát úr.

– Midőn a kapus tisztét ezelőtt tizenhárom napokkal Hilárus atyától átvettem, a toronyszoba kulcsát a kapus cella fogására akasztottam, hogy mindig szemeim előtt legyen – kezdé lassú, tompa hangon.

– Míg a nap fennjárt az égen, rá sem gondoltam, de alig ereszkedett le az alkonyat és meggyújtottam a mécset, szüntelenül az forgott az eszemben, nem mese volt-e az üres páncél? Hiszen én nem láttam, mert azon a napon mikor az egész történt, páter Anselmust kísértem el a szomszéd eklézsiákba.

– Ezt a gondolatot nem bírtam elűzni, valamint nem bírtam szememeimet a kulcsról levenni, miközben úgy láttam, mintha az jobbra-balra lengeni kezdene lassú csikorgással...

– Nézd meg a páncélt, vajon ürese? Nézd meg, nem mozog-e? – sűgött, ösztökélt valami.

– Hiába küzdöttem ellene, folyton azzal kísértett, nézd meg az ajtó hasadékán, a kulcslyukon keresztül... Nem látja, nem tudja meg senki! Nem ártasz vele sem magadnak, sem másnak...

– Ilyen szofizmákkal csábítja el áldozatait a gonosz! – szól közbe páter Agapitus kenetteljesen.

– Recte! Rectissime! – bólintott rá helybenhagyólag az apát.

A fiatal szerzetes bűnbánólag hajtotta le fejét.

– Valami addig ösztökélt, addig suttogott a fülemben, míg végre a tizenharmadik éjszakán nem bírtam a kísértésnek tovább ellenállani... és egyszerre csak ott álltam a toronyszoba ajtaja előtt...

– Dobogó szívvel hallgatóztam ... Reszkető kezeim alig bírták a gyertyát tartani... Az oszlopok sötét árnyékai kísértetiesen libegtek, nyúladoztak s a nyomasztó csendességben minden neszre összereszttem ... Félve néztem be a kulcslyukon, de csak vak sötétséget láttam s mindjárt rá, remegve kaptam fel a fejemet, mert mintha egy sötét árnyéket láttam volna mögöttem ellibbenni...

– A kísértő árnyéka volt az! – dörmögé keresztet vetve magára páter Agapitus.

– Nyiss ajtót! Nézd meg! – hallottam magamban és mintha valami láthatatlan erő emelte, toltá volna előre jobbomat, a kulcsot bedugtam a zárba és elfordítottam ...

– Midőn az ajtót betaszítottam, lehullott a védő szent sigillum ... s abban a pillanatban jéghideg szélfuvallat eloltotta gyertyámat, az egymásra hányt páncél darabjai rémesen megcsörrentek és egy súlyos vaskéz vállamat megragadva, oly erővel lódított el a küszöbről, hogy végigzuhantam a folyosó kőkockáin ...

– A halálos rémülettől elaléltan, páter Agapitus és Anselmus atyák szörnyűködő felkiáltásai ébresztettek fel hajnali harangozás idején ... és szívszorongva láttam, hogy az elátkozott páncél eltűnt a toronyszobából...

– Úgy van, még pedig a tenhibádból! – mondá az apát úr szigorúan a fiatal szerzetesnek, ki az átélt borzalmaktól még mindig halálsápadt volt és reszketett, mintha a hideg borzongatná. – Menj és imádkozz szorgalmasan, hogy újólá meg ne kísértessél...

Fráter Czirjék távozása után az ítélőszék tagjai elhűlve és tanácstalanul bámultak egymásra.

– Mindenek előtt titkolnunk kell a történeteket, nehogy a nép felzúduljon abbeli félelmében, hogy az elmúlt rémségek újra meg fognak kezdődni, – törte meg a beállott csendet az apát úr.

– Ettől valóban félni lehet! – szólott röviden és haragosan Keszi Balázs, kinek a sok beszéd nem volt kenyere.

– Első és legfontosabb teendők az elátkozott páncélnak a felkutatása! – vélekedett Hadady.

– A páncélt régi helyén, a félig beomlott várteremben meg fogjuk találni... Ez erős hitem! Legelső teendők azonban a látóhegyi szent remete tanácsát kérni... Ezt bízzatok rám! Három napok múltán, ha Isten segít, visszatérek. Addig vigyázzatok és örködjetek! – tanácsolta az apát úr, amiben valamennyien megnyugodtak.

Az apát úr a szent remete kíséretében tért vissza. A kolostor körül a környék népe már nyugtalanul várta, mert a páncél rejtélyes eltűnése valahogy mégis kiszivárgott.

Az apát úr megnyugtató szavai után a látóhegyi szent remete bűnbánatra, böjtölésre és nyilvános imára buzdította a népet, ő maga pedig Ave harangozás után a főoltár elé térdelve, egész hajnalhasadtáig ájtatosan imádkozott.

Napkeltével fegyvereik élén megérkeztek a környékbeli várak nemes urai is. Erre a remete megáldotta a népet, azután hangos szóval kihirdette, hogy az eltűnt páncél régi helyén, az ördögtől megszállott Zordon várában vagyon, és az, mint a sátán valóságos öröke és hagyománya tűzben megolvastandó, azután Isten dicsőségére és a sátán elrettentésére kereszt alakjában felállítandó a Zordon vár romjaival szemben a Kékellőhegynek occidens felé ugró csúcsán a Keresztő tetején ... Ezzel örökre meg léssen törve a sátán hatalma, mert a tűz ereje emészt és tisztít és Csoborjay Gedeon sátántól megszállott hagyatéka kereszt alakjában békét és nyugalmat hoz a környékre.

A remete azután szentelt vízzel meghintette Hadady és Keszi fegyvereit, kik egy válogatott csoport élén az eltűnt páncél visszaszerzésére vállalkoztak s míg azok hangos imaszóval a romok felé indultak, imára hívta fel a népet A kovácsok pedig óriási máglyát halmoztak össze szénből és fahasábokból.

A máglya már ropogva lángolt, midőn a csapat diadalmas Halleluja ének között visszatért. A nép remegve húzódott félre előlük, mert a csapat közepén négy fegyveres egy kólyán emelte a fekete tollas sisakot, az öblös páncélt, az óriási kéz- és lábvértet a pallosalakú karddal, vasnyelű lándzsával s a súlyos vaskeztyűkkel és sarkantyúkkal egyetemben, amelyekre még a legbátrabb szívűek is csak félelemmel és borzadállyal mertek rátekinteni.

Az elátkozott fegyverzetet csakugyan a félig beomlott boltozatú várteremben, régi helyén, a közép oszlopra felfüggesztve találták meg, amint az apát úr és a remete megjósolták. Midőn azonban le akarták onnan emelni, az öblös mellvért, s a vértet többi darabja érces kondulások közt csittegni-csattogni kezdett. Erre Hadady nyomban Szent Bertalan imáját kezdé intonálni és a félelmes kondulások lassú zengés-bongás között elnémultak.

– Tűzbe velük! – kiáltá imáját megszakítva a remete – és midőn a máglya közepére vetett fegyverzet izzani, vörösleni kezdett, sziszegő nyögés hallatszott, mintha a máglya alól törne felfelé. A vértet egyes darabjai, mintha megelevenedtek volna, ide-oda gurultak, ugráltak dörgő pattogás között... s kék, zöld és vörös színű lángnyelvek lövelltek, fonódtak sziszegő ropogással a máglya lángjai közé.

A munka neheze azonban ott kezdődött, midőn az izzó darabokat kereszt alakjában egymásba kezdték kovácsolni.

A súlyos kalapácsok messze hangzó csattogással zuhantak az egymás mellé tolt üllökre és öt izmos kovácslegény hosszú fogók segítségével tolt, forgatta a vörös szikrák ezreit szóró vastömeget a fegyverkovácsok ütései alá és már a keresztnek két ága ki vala formálva, midőn

a szikrákat szóró vastömeg réműletes sistergés között kivágódott a fogók szorítása közül és kígyó formán meggörbülve vonaglott, tekergett a földön.

– Távozz tőlünk, sátán! – kiáltá szent haraggal a remete. – Itt a te hatalmadnak immár vége vagy! És ezzel szentelt vízzel hinté meg a vonagló vastömeget, mire az szörnyű sistergés és szikrazápor között egyenesre nyúlott.

– Folytassátok az Úrnak munkáját békével, mi meg, feleim, imádkozzunk addig, míg Isten dicsőségére a munka be nem fejeződik! – fordult áldásra terjesztett karokkal a nép felé...

* * *

A kereszt felszentelésére megjelent a távoli vármegyébe költözött Csoborjay Ákos is. Voltak, akik még emlékeztek rá... és sokáig ott látták a kereszt tövében állani az ősz és roskatag főurat, amint a múltak emlékeibe merülve, bánatosan nézett Zordon várának füstös romjai felé ...

Pallos vagy fejedelemsüveg

Erdély fejedelmi székén Kemény János ült, midőn egy szép napon vagy harminc főből álló török lovascsapat robogott be egy nagyszakállú aga vezetése alatt Apaffy Mihály nemes uram ő kegyelmének ebesfalvi portájára.

– Itthon van az urad? – rivallt keményen egy arra ögyelgő cselédre, ki annyira megijedt a hosszú dárdákat és hordónyi turbánokat viselő lovasoktól, hogy csak a feje biccentésével mutogatta, hogy ott benn van a házban.

– No, ha ottbenn van, hát hívd ki, hadd beszéljek vele! – De erre nem volt szükség, mert a nagy lódobogás zajára Apaffy Mihály uram is sietve megjelent a tornácra nyíló egyik ajtóban, és majdnem feltaszították egymást a befelé iparkodó agával.

– Kegyelmed Apaffy Mihály nemes uram? – kérdezte tőle az aga.

– Én vagyok, szolgálatodra, derék aga!

– No, hát ha te vagy, akkor béke veled! Kösd kardodat az oldaladra, ülj lóra és kövess bennünket tüstént Kis-Selyk alá az én uramnak, a nagyhatalmú Ali pasának a táborába.

Apaffy uram meghökkenve lépett hátra...

– Én a nagyvezérhez... a táborba? Mit akarnak velem? – kérdezte nem éppen aggodalom nélkül.

– Azt ne tőlem kérdezd! Majd megtudod ott! Most pedig siess és engedelmeskedj a nagyvezér parancsának! – felelte nagymogorván az aga, mire Apaffy uram is belátta, hogy engedelmeskednie kell mindenáron, azért hát sietve kötötte fel ősi kardját és elbúcsúzott a feleségétől. De hogy valamiben mégis ellenkezzék a törökkel, nem lóra ült, hanem egy könnyű kassos szekérkébe fogatott be és nagybúsan helyezkedett el annak medvebőrrel bevont ülésén.

– Ne kísérem el kegyelmedet, nagyuram? – kérdezte Márton, a belső cseléd.

Apaffy habozni látszott.

– Talán jó lenne! Legalább, ha valami non putarem történik velem, hírül hozod a feleségemnek, – dünnyögte rá oly hangon, hogy a mogorva ábrázatú aga is meghallotta.

– Semmi sem fog kegyelmeddel történni, ha engedelmeskedik – rivallt rá türelmetlenül. – Te pedig ne papolj öcsém, hanem eridj a dolgodra – dörrent a cselédre. – Most pedig siessünk, mert amúgy is éjszaka lesz, midőn a táborba érünk.

Csakugyan késő éjszakára hajlott az idő, midőn bekocogtak a nagyvezér Kis-Selyk alatti táborába ... Az örök és előőrök békésen aludtak és fülüket se billentették, midőn a szekér elzörgött mellettük, csak Ali pasa virrasztott, mert alig, hogy Apaffy leszállott a szekérről, két szerecsen mameluk széjjelhúzta előtte a vezéri sátor függőnyeit ...

Ali pasa a sátor háttérében levő alacsony kereveten ült keresztbevetett lábakkal, háta mögött pedig két skarlátpiros selyembe öltözött szerecsen állott tengernyi széles mezítelen handzsárokkal, melyeknek vasa ijesztőleg villogott a sátor közepéről alácsüngő lámpa fényében ...

Apaffy önkéntelenül a nyakához kapott, mintha már ott érezné a handzsárok hideg vasát és alig bírta a virágos szavakból álló szokásos üdvözlési formát elrebegni, de midőn a pasa sovány és epés arcán a harag és szigor helyett némi jóakarató vonást látott, kezdett egy kissé megnyugodni...

– Kegyelmed Apaffy Mihály nemes uram?

– Én vagyok, nagykegyelmű pasa, felelte rá Mihály úr elfogódott hangon, magát másodszer is mélyen meghajtva ...

– Te estél tatárabságba Rákóczy György fejedelem szerencsétlen lengyelországi hadjáratában?

– Igenis, nagykegyelmű pasa! Több évig szenvedtem a tatárfogságban, de a murza elengedte a váltságdíj hátralevő részét és hazabocsátott...

– Igazítson a nyelvén kegyelmed! Igenis a murza elengedte a váltságdíj hátralevő részét, mert a felséges szultán, Erdély nagy hatalmú ura ezt megparancsolta neki... Sőt még ennél is többet fog tenni kegyelmedért a felséges padisah...

– Értem! De hát mivel érdemeltem én ki a felséges nagyúr kegyelmét? – kérdezte álmélkodva Apaffy...

A pasa nagy füstfelleget fújt maga körül drágakövektől szikrázó csibukjából.

– A felséges szultán hallotta, hogy kegyelmed milyen becsületes emberséggel és okossággal viselte magát szomorú fogságában és türelmes viselkedésével mennyire meg tudta nyerni többi fogolytársainak a szívét... Csakis tereád néztek, csakis a te szavaidra hallgattak. A te példád vezette valamennyit... Aki tehát így meg tudja nyerni az emberek szívét, abból jó uralkodó válik és egy országot is jól el tud kormányozni... Továbbá tekintetbe véve azt, hogy Kemény János uram, a fejedelem ő kegyelme, ez a háladatlan és hitetlen szószegő kutya el akar a magas portától szakadni és titokban a magyar királlyal fondorkodik, a felséges szultán elhatározta, hogy kegyelmedet minden további várakozás és haladék nélkül Erdély fejedelmévé fogja emelni...

Apaffy Mihálynak még a lélegzete is elakadt e szavak hallatára és hitetlenül csóválta a fejét.

– Engemet? Jól hallám szavaidat, kegyelmes pasa?

– Igenis! Tégedet magadat! Ha nem vagy süket, hát megérthetted szavaimat...

– De engem, egyszerű nemest, Erdélyország fejedelmévé emelni?! Lehetséges ez?

– A nagyúrnak minden lehetséges! Amit ő akar, az megtörténik! – horkant rá mérgesen a pasa. A felséges padisah akaratából az élők közül holtak, a fejedelmekből rabok, a rabokból pedig fejedelmek lesznek... Te szerencsés valál kegyelmét megnyerni. Éljen okosan vele és vissza ne éljen!... E perctől fogva Erdélyország fejedelme vagy!...

– De kegyelmes pasa, hogyan legyek én Erdélyország fejedelme? Egyetlen párthívem sincs!...

– Az az én gondom lesz! Majd azzá teszek én! – felelte röviden a nagyvezér...

– De Erdélynek már van fejedelme, Kemény János!...

– Bízzad csak rám ő kegyelmét, én majd elbánok vele érdeme szerint...

– De ismétlem néked, érdemes nagyvezér uram, hogy én a legkisebb nemesek egyike vagyok az országban. Jóformán a nevemet sem ismerik – ellenkezett tovább is Apaffy, szinte izzadva szorultságában, mert ilyen nagy bajban még nem érezte magát sohasem!...

– Ne beszélj annyit, hanem tüstént ülj neki és írd meg az összehívó levelet, amelyekben országgyűlést hirdetsz, hogy a fejedelemmé iktatás ceremóniái mielőbb megtörténjenek... – horkant rá türelmetlenül a pasa.

– Országgyűlést hirdessek én? De hát kiknek írjak? Kik fognak az én szavamra itt megjelenni? A székelységen kívül az egész ország Kemény Jánossal tart... – kiáltá kétségbeesett hangon.

– Írj a székelyeknek, írd mindazoknak, akiket ismersz... A többi az én gondom, válaszoló ellentmondást nem tűrő hangon a nagyvezér és intésére a berohanó apródok gyöngyházzal kirakott alacsony asztalkát, pergamentet, írónádat, tentát és pecsétviaszt hoztak...

Apaffy uram tehát nem ellenkezhetett tovább, hanem keserves sóhajtozások között nekiült az írásnak, miközben azzal vigasztalta magát, hogy felhívó szavára úgy sem fog egy lélek se megjelenni, hogy őt fejedelemmé iktassák.

– Furcsák vagytok ti, magyar urak... – dohogta bosszúsan szakállába a pasa, midőn látta, hogy Apaffy milyen keservesen húzódozva szánja rá magát a fejedelemségre.

– A padisah fényes udvarában egymást érik a fejedelmi süveg után áhítózó, de azok nekünk nem kellene! Akik pedig nekünk kellenének, mint te is, azokat kötéllel kell fogni! Ki értse ezt?...

Apaffy nem szólt rá semmit, hanem elbúsultan írta meg egyik országgyűlési meghívót a másik után, amelyeket még azon az éjjelen lovas csauszok vittek szét nagy sietséggel mindenfelé és midőn az utolsót is befejezte, nagy reverenciával kezdett búcsúzni a pasától, hogy hazatérjen, ez azonban a legnagyobb vendégszeretettel ott marasztalta a táborban és egy sátrat jelölve ki a számára, a tiszteletőrség címe alatt két fegyveres őrt állított a sátra elé, akiknek szigorúan meg volt parancsolva, hogy ne engedjék megszökni...

– Nyakig ülünk a bajban! – sóhajtá elbúsultan, midőn ágyára vetette magát és nehéz töprengései között csak az az egy vigasztalta, hogy nem lesz a fejedelemségéből semmi, mert egy lélek sem fog megjelenni az általa hirdetett országgyűlésre és koronációra ...

Ez a reménye azonban nem teljesült, mert pár nap múlva megjelentek előtte a meghívott székely nemesek három-négyszáz főre menő fegyveres kísérettel és annak rendje, módja szerint fejedelemmé választották a kissejki templomban.

Erdélynek tehát egyszerre két fejedelme volt: Apaffy Mihály és Kemény János, ki ezalatt Nagyszebenben mulatott és egymásután adta az ínycencebbnél ínycencebb lakomákat és ebédeket a jó szebeni polgárok nagy örömeire...

Mert Kemény János uram ő nagyságának kiváló szenvedélye volt a jó asztal. Egy lakomát ott nem hagyott volna fél Erdélyországért, mert ha egyszer asztalhoz ült, miatta kifordulhatott a világ mind a négy sarkából, még sem kelt fel az asztaltól és egy jó szakácsot többre becsült az ország első tanácsosánál és minden államügynél...

A fejedelem a városházba szállásolta be magát és annak nagy tanácstermében volt lakomára felterítve ...

A meghívott vendégek mindegyike kíváncsian nézett a terítke elé helyezett furcsa ércalkotmányra, amelyről nem tudták kisütni, edény-e az vagy serleg, enni vagy inni szoktak-e belőle... De kíváncsiságukat még jobban fokozta a virágok és sütemények piramidjai között a fejedelem előtt álló emeletes velencei üvegedény, melynek színes cifrázatai közül köröskörül csapocskák állottak ki és e csapok alatt apró velencei metszett üvegserlegecskék sorakoztak...

– Uraim, – szólott a fejedelem – ezt az én udvari cukrászom készítette a saját utasításom szerint. Főalkatrésze ó-lengyel meggypálinka! Minden vendég számára félre van téve egy üveggel. Ez reggel stomachicum (gyomorjavító), délben appetitorium (étvágygerjesztő), délután concatorium (emésztőszer), este pedig dormitorium (altató), azért tehát kóstoljunk meg belőle egy-egy pohárával...

Ezzel elfordította a csapokat és az apró serlegekbe sötétvörös illatos lé ömlött, amelyet a vendégek nagy magasztalások között hörpintettek fel, mire az apródok apró kosárcákban kékre és rózsaszínre festett hattyú-, fácán- és fogolytojásokat hordtak fel és meggyújtották a vendégek előtt álló ércedények alatt a borszeszt.

Most tudták meg, hogy ezek a furcsa ércalkotmányok gyorsforralók voltak és minden vendég maga főzhette meg a hattyú-, fácán- és fogolytojásokat...

A fejedelem nagyon örült vendégei meglepetésének, a másik percben azonban kedvetlenül ráncolta össze a homlokát:

– Hát Haller Gábor uram ő kegyelme miért nincs itt? – kérdezte a pohárnoktól.

– El kellett utaznia, nagyságos fejedelem, de azt hiszem, még ma vissza fog érkezni...

– Kár! Ő az egyike azon kiválasztott keveseknek, kik érdeme szerint meg tudják a jó asztalt becsülni... Szerettem volna vele a mai lakoma újdonságát, az ürmösboros császármadár mártást megízleltetni...

Ezzel a fejedelem intésére kezdték felhordani az ételeket és a nagy és kis dobok lármájával a zene is felharsant a karzaton, midőn az ajtónállók egyike Haller Gábor uram ő

kegyelme megérkeztét jelentette, ki egyike volt Erdélyország leggőgösebb és legnagyobbavágóbb főurainak.

– No, ez derék! – kiáltotta elégedett hangon a fejedelem és barátságosan integetett a belépő Haller felé, ki a vendégek nagy csodálkozására, anélkül, hogy szólt, vagy köszönt volna valakinek, egyenesen a fejedelemhez lépett, és komoly arccal súgott valamit a fülébe.

Kemény János harsogó hahotával kacagott:

– Hallottatok ilyent, urak! ... Haller uram most hozta hírül, hogy Ali pasa, a nagyvezér Kis-Selyken fejdelemmé választotta Apaffy Mihály uramat...

A vendégek egy része erre a hírre kacagni kezdett, másik része pedig fejét csóválta, vagy szörnyűködött.

– El kell fogatni azt a lázadót, még pedig rögtön! – kiáltá haragos indignációval Csáky László uram, kinek a fia a fejedelem pohártöltögető apródja volt...

– Én is azt tanácsoltam fejedelmi urunk ő nagyságának! El kell fogatni és fejét vétetni rögtön... – szólalt meg ekkor Haller Gábor uram is helyet foglalva... – Bánffy Dénes uram, Kolosvár város főkapitánya tüstént induljon ellene lovasaival! Azt a három-négyszáz embert Ali pasával együtt hoppon foghatja Segesváron ...

– Azt én is megtehetem! Tüstént indulok! – kiált Wenzinger Konrád, a német hadak vezére, székéről felpattanva ...

– Üljön vissza a helyére és ne bontsa meg az ebédet, még csak az elején vagyunk! – szólott a fejedelem nyugodtan ...

– De, nagyságos fejedelmi uram! ... – ellenkeztek Csáky és Haller uraimék egyszerre ...

– Ne zavarjátok a lakomát urak! Csak hadd inaugurálják Apaffy uramat. Hadd legyen meg neki ez a gyönyörűsége. Majd ha befejeztük a mulatást Nagyszebenben, akkor megyünk elébe. Szégyen gyalázat volna három-négy száz ember ellen a hadakkal megindulni... Mindaddig nem hagyjuk félbe a lakoma turnust, míg meg nem erősödik egy kicsit, ... legalább érdemes lesz megverni, – viszonzá kicsinylőleg a fejedelem.

– De nagyságos uram, ő jön előnkbe, már Segesvár alatt táborozik! – kiáltá Haller nekitüzesedve...

– Hadd táborozzék, azért ne izgassa magát kegyelmed, kóstolja meg inkább ezt az új császármadár mártást... most pediglen folytassuk tovább vígan a lakomát és egy szó se legyen többet Apaffy uramról! – parancsolá serlegét kiürítve, a szász urak pedig nagy vivátot kiáltottak reá...

Napok múltak, hetek teltek és vígan folytak a lakomák tovább, mígnem Kemény János egyszerre csak azt kezdte észrevenni, hogy két fejedelem egy kissé mégis csak sok Erdélyországnak, erre azután megindította ő is hadait Apaffy ellen ...

Apaffy még mindig Segesváron táborozott kisszámú hadaival és csendes rezignációval várta, mikor lesz a fejedelemségnek vége? ... Mert amióta megválasztották, azóta nem volt egy nyugodt napja, nem volt egy békességes éjszakája ... Minden nap egy-egy rossz hírt hozott, minden éjszaka pallossal és vérpadról álmodott és verítékben úszva riadt fel ijesztő álmaiból, de akkor érezte magát legrosszabbul, midőn egyik nap hajnalán azzal a rémhírral ugratták ki ágyából, hogy Kemény János tízezer emberrel nyomul Segesvár felé...

Erre valósággal a hideg rázta ki. A végét érezte közeledni ... Keménynek tízezer embere van, neki pedig nincs több kétezernél... Csudának kellene történnie, hogy a kocka az ő javára forduljon ...

És ez a csuda megtörtént!... A vitéz Kucsuk pasa kétezer emberével Nagyszöllősnél úgy tönkrevverte Kemény János hadait, hogy a fejedelem, ki itt is az ebéd végéig halogatta az ütközet megkezdését, maga is elesett... Csak a fegyvereit találták meg, a holttestét nem, mert azt a lovak annyira összetaposták, hogy senki se ismerhetett reá...

A nagyszöllősi ütközet után Apaffy szerencsecsillaga gyorsan közeledett a zenith felé... Kemény János hívei tömegesen pártoltak át hozzá és a legelsők között voltak: Csáky László és Haller Gábor uraimék, kik hűségüket és hódolatukat legelőbb siettek bejelenteni...

Csak Kolosvár meghódolása volt még hátra és az is reményén felül sikerült neki, miután az ígéretek és fraternizációk által megnyert gyalogőrség leverte a kevészámú ellenálló lovashadat és megnyitotta előtte a város kapuit...

Apaffy Mihály uramat, miután beleült a fejedelmi székbe, nem nagyon emésztették az országlás gondjai, mert erőskezű és okos főtanácsosa: Teleki Mihály uram mindig rendbe hozta az ország dolgait, valahányszor a kormányzás kereke itt-ott görbére fordult. Nem is sokat törődött tehát a kormányzással, hanem kedve szerint órasmesterkedett és nem volt nagyobb öröme, mintha valamennyi kisebb-nagyobb óráját sikerült úgy megreparálnia, hogy valamennyi egyszerre ütött, csilingelt, harangozott és kakukkozott...

Továbbá nem volt kedvesebb embere annál, ki valami régi római, vagy görög éremmel ajándékozta meg, amelyeknek szintén szenvedélyes gyűjtőjük vala.

Az órasmesterségen, meg a numizmatikán kívül igen nagy kedvelője volt még a jóféle és kedvderítő óboroknak is és ebbéli örömeit néha-néha csak az zavarta meg, ha az ország egyik-másik pártos, vagy intrikus főura a magas portához futott oltalomért és fejedelemnek ajánlkozott...

A fejedelemkeresés bűnét senkinek se tudta megbocsátani és amennyire nem kereste és áhította a fejedelmi süveget megválasztatása előtt, annyira ragaszkodott hozzá az után, úgy, hogy ha az urak közül valakire a fejedelemkeresés gyanúja ráesett, annak jobb lett volna nem születnie, mert attól mindenféle módon igyekezett megszabadulni...

Ezek közé az emberek közé tartozott Haller Gábor uram ő kegyelme is, akitől szertelen nagyravágyása, büszke és hajthatatlan természete miatt titokban félt ugyan és minden áron a nyakát szerette volna szegni, de akihez nagy befolyása, ravasz esze és számos párthíve miatt egykönnyen nem tudott hozzáférni...

Teleki Mihály uram szintén nagyon fente rá a fogát, mert Haller makacssága, ügyes cselszövényei nem egy tervét még csírájában megbuktatták, azért tehát nagyon kapóra jött nekik a portának az a parancsa, hogy Apaffy fejedelem összes hadainak az élén siessen a nagyvezér seregéhez és segítsen neki néhány magyarországi várat elfoglalni.

A parancs vétele után a fejedelem azonnal összehívta a haditanácsot és Teleki hirtelen megbetegedése miatt, kire a szokott haermorrhoidális alterációi jöttek reá, melyek miatt nem tudott a nyeregbe ülni – Haller Gábort bízták meg, hogy néhány száz katonával és azzal az üzenettel jelentkezzék a nagyvezérnél, hogy mihelyt az ország ügyei engedik, a fejedelem is megérkezik hadaival a nagyvezér érsekújvári táborába.

A fejedelem és Teleki azonban úgy főzték ki a dolgot, hogy addig húzzák-halasszák hadaiknak az elindítását, míg a nagyvezér vagy beveszi a jól megerősített Érsekújvárt, vagy pedig megunva a hosszú és sikertelen ostromot, szépen hazavonul Magyarországból, ha pedig megvernék, az meg éppen kedvük szerint lenne, mert a késelem és a vereség oka minden ódiomával együtt Haller Gábor nyakába szakadna, az pedig tudnivaló, hogy a török vezérek minden kudarc és vereség után azon szokták bosszújukat kitölteni, aki legelőször a kezük ügyébe akad... Haller Gábornak a szemei szikráztak és alig bírta örömét e megbízás hallatára elrejtteni, mert ő meg úgy gondolkozott, hogy kerülhessen csak egyszer a nagyvezér elé, hát akkor Apaffy uramat a főtanácsosával együtt úgy be fogja a szurokba mártani, hogy senki emberfia nem fogja őket többé tisztára szappanozni, ő pedig el fog követni mindent és minden utat-módot felhasznál, hogy mennél több érdemeket szerezzen magának a nagyvezér és a porta előtt. Ezekkel és a nagyobb adófizetés ígéréssel, no, meg arany és ezüst ajándékokkal könnyű leend a nagyvezér és a befolyásosabb pasákat és udvari méltóságokat megvesztegetni és reábirni arra, hogy a gyöngye, habozó és engedetlen Apaffy helyett őt tegyék meg Erdélyország fejedelmévé... Éppen úgy, mint Kemény Jánossal tették...

Ilyenforma gondolatokat főzött és forgatott a fejében az alatt a hosszú és fáradalmas út alatt, míg megérkezett Érsekújvár alá, amelyet akkor már a török sereg javában ostromolt...

Sötét éjszaka volt... A nagyvezér nagyon bizton érezhette magát a várbeliek kirohanásai, vagy a vár felmentésére küldött segédc csapatok ellen, mert a nagy területen szétszórt török táborban csak itt-ott pislogott egy-egy tábortűznek a halavany világa és az álmos táborőrök még azt sem kérdezték meg tőlük, kik vagytok, honnan jöttök és mit akartok? ... hanem békével engedték őket az alvó csapatok között keresztülvonulni ... Csak midőn a tábor közepébe, a pasák sátrai közelébe értek, akkor jött eléjük nagy álmosan néhány mameluk testőr és a napos pasa sátrába vezették Hallert és hadnagyait.

Nufár, a napos pasa szörnyű méregbe jött, hogy édes álmaiból felkeltették és amidőn jól kidühöngte magát és kedvére leszidta Haller uramat apjával, nagyapjával és minden fel- és lemenő atyafiságáva! együtt, akkor azzal a sokat ígérő biztatással zavarta ki őket sátorából, hogy menjenek csak Küprilihez, a nagyvezérhez, verjék fel édes álmaiból azt is, azután hallgassák meg azt a sok cifra áldást, amiket afeletti örömeben fog köpködni rájuk, amiért olyan maroknyi haderővel jöttek ...

Haller Gábor azonban nem ijedt meg... Kellemetlenül érintette ugyan, hogy nem Ali pasa, hanem a vitézségéről és a gorombaságáról egyaránt híres Küprili Mehemed lett az ostromló török hadak nagyvezére, de azért bízott magában, hogy ezt is a maga részére fogja hajlítani.

Emelt fővel léptetett tehát kisdud csapatja élén a nagyvezér félholdakkal és lófarkas zászlókkal díszített kupolás sátora elé és leszökve nyergéből, bejelentette magát a nagyvezérnél.

Ott pedig már javában várták. Még jóformán körülnézni sem volt ideje a szőnyegekkel díszített karmazsinvörösselyemmel bélelt sátorban, midőn éktelenül bömbölő bikahangon olyant ordított rá valaki, hogy a fülei megcsendültek bele.

Csak ekkor vette észre a nagyvezért, ki rengeteg kövérségű testével a sátor háttérében levő baldachinszerű fülkét egészen betöltötte.

A fülke előtti szőnyegen guggolt a tolmács hordó nagy turbánnal a fején, ki erre megmagyarázta neki, hogy Küprili ezt kérdezi tőle:

– Ki vagy, te istentelen gyaur, ki éjjel kóborolsz, mint a gonosz szellemek és zavarod az igazhívők édes álmaid?

– Haller Gábor, Apaffy Mihály, Erdélyország fejedelmének a hadvezére vagyok és megjöttem a kívánt segédc csapatokkal, – felelte mélyen meghajtva magát, szilárd hangon.

– Miért vagy te Haller Gábor? Miért nem vagy te Apaffy Mihály, a fejedelem? – bömbölte újra a nagyvezér, akkorákat fújva, hogy a nehéz szőnyegek meglebbentek bele.

– Mert az Isten Haller Gábornak teremtett és engem küldtek maguk helyett, – felelte rá nyugodtan.

– Hol hagyta uradat, a fejedelmet, azt a szószegő kutyát?

– Kolozsvárott a feleségénél és a tanácsosánál!

– Arra felelj, amit kérdek! Miért nem jött el ő maga és miért nem küldött segédc csapatokat?

– Hiszen küldött, itt állnak odakünn a sátrad előtt, nagykegyelmű vezér!

Küprili fújt és szuszogott dühében.

– Mit, ez a maroknyi ember? Ezzel segítitek Érsekújvárt bevenni? Hiszen vadászkiéretnek is kevés! Meg vagytok ti bolondulva, uraddal a fejedelemmel együtt? Azt akarjátok, hogy a szakállánál fogva hurcoltassam ide?

Haller Gábor megkeményíté a szívét és bátran farkasszemet nézett a nagyvezér dühben izzó apró szemével.

– Bármit csinálsz, még sem fog eljönni, nagykegyelmű pasa. Kolozsvár kedvesebb neki az érsekújvári tábornál...

– Mit mondtál, te hitetlen kutya? Nem fog eljönni? A próféta szakállára esküszöm, hogy jönni kell neki, mert én akarom és parancsolom, – ordítá egyre növekedő dühvel Küprili.

– Én pedig még egyszer ismétlem, hogy nem fog eljönni. Üttesd le a fejemet, ha eljön! Hanem egyet mondok, nagykegyelmű vezér! Itt vagyok én és itt vannak az én vitéz katonáim! Állíts bennünket a leggonoszabb és legvéresebb helyre és akkor majd látni fogod, milyen vitézül harcolunk érted, a te dicsőségedért, a te jóvoltodért és küzdeni, verekedni fogunk lankadatlanul mindaddig, míg csak érdemesnek találsz arra, hogy engem tégy Erdélyország fejedelmévé a hitszegő és engedetlen Apaffy helyébe.

Küprili először nagyot nézett ezekre a merész szavakra, azután gondolkozni kezdett, hogy ne veresse-e tüstént láncra Haller uramat? Ez azonban, mintha leolvasta volna hájjal bélelt homlokáról ezt a gondolatot, újra megszólalt:

– Tégy próbát velem, nagykegyelmű vezér!

– Jól van, szavadon foglak! Ha Apaffy nem jön, Erdély fejedelme vagy; ha jön, leütem a fejedet! Most elmehetsz a pokolba! – mordult rá komoran.

– Erdély fejedelme, vagy a hóhérpallos! – mormogá Haller Gábor mélyen fellélegezve, midőn kilépett a nagyvezér sátorából, azután az égre nézett és annak csillagtáborában azt a távoli fényes csillagot keresték a szemei, amelyik Erdélyország fölött ragyog és amelyet ő választott szerencsecsillagául.

– Milyen vörös fényben ragyog ma éjjel, mint a vér! Rossz ómen ez, vagy biztatás? Mindegy! A kocka el van vetve, a nagy sikerért nagyot is kell kockáztatni, hogy nyerjünk – gondolá, mialatt egy csausz élvezeté öket és megmutatta a szállásukat. Küprili Mehemed pedig még azon éjjel sürgős parancsot menesztett Apaffyhoz, hogy hadaival együtt siessen haladéktalanul Érsekújvár alá, mert különben ő megy hadaival Erdélybe és Kolozsvárt fogja megszállani.

A napok mentek, a napok múltak, de Apaffy fejedelem és tanácsosa még csak hírt se adtak magukról. A várat a török seregek hevesen ostromolták és Haller Gábor mindenütt első volt hadai élén az ostromnál. Vitéségéről és vakmerő bátorságáról csodákat beszéltek a táborban, úgy hogy egy ízben maga a nagyvezér is megszólította, midőn nehéz lován a sáncokhoz vágatott.

– Jól kezd állni a szénád, gyaur! Apaffy, ez az áruló kutya nem jön! No, majd mi megyünk hozzá Kolozsvárra.

– Ne is jöjjön! – gondolta Haller és nagyravágyó szíve megdobbant örömeiben erre a biztatásra.

Hat hétig állotta már Érsekújvár az ostromot Forgách Ádám kapitány vezérsége alatt, de midőn a vár falai omladozni kezdtek, a várbeliek a német segédhadakkal együtt a vár feladására kényszerítették Forgách kapitányt, ki erre néhány napi haladékot kért tőlük, remélve, hogy az alatt a megígért és várva-várt felmentő segélyhadak meg fognak érkezni.

A nagyvezér azonban kémei által értesülvén a várbeliek szorult állapotáról, nap-nap után majd fényes ígéretek, majd pedig ijesztő fenyegetések által sürgette a vár feladását.

Senki se örült ennek jobban, mint Haller Gábor és midőn Forgách kapitány hadi íródeákjától megizente, hogy Szent Mihály havának 15-ikén Nikodémus vértanú napján feladja a várat, már fején érezte a fejedelmi süveget.

– Csak addig ne jöjjön a fejedelem! – gondolta és nagyravágyó gondolatok ringatták álomba.

Apaffy Mihály azonban nem merte a hírt szakadásig feszíteni és szeptember hó 14-én hadának élén megérkezett Érsekújvár alá.

Haller Gábor az eget érezte magára szakadni minden üstökösével és göncölszekerével, midőn a nagy trombitaharsogást és üdvözlő réztányércsengést meghallotta és amidőn látta, hogy a nagyvezér ahelyett, hogy láncokra veretné, azzal a kitüntetéssel és pompával fogadja a táborába bevonuló Apaffyt, amely a fejedelmet megilleti.

Ettől a perctől fogva halott embernek érezte magát és szívében halálos keserőséggel, letört nagyravágyással húzódott vissza sátorába és nem mutatta magát.

Küprili Mehemed azonban nem feledkezett meg róla. A vár átadását követő ünnepeken neki is meg kellett jelennie, hol a nagyvezér kitüntető szívességgel bánt vele és vitézségét feldicsérve, a lakománál a fejedelem mellé ültette, és szemük láttára egy ülő helyében megevett egy mazsolával és mandulával töltött félbárányt.

Az ünnepek lezajlása után a nagyvezér kijelentette hogy mivel Érsekújvár bevételével a felső megyék kapuja lett megnyitva, a további hadakozásokat erre az évre beszünteti és Apaffy Mihály fejedelmet Haller Gáborral és hadaival együtt fényes ajándékokkal és kitüntetésekkel halmozva el, haza eresztette Erdélybe és díszkíséretül ezer arnót lovast adott melléjük az ország határáig...

Haller Gábor újra kezdett éledni. Mintha sötét lidércnyomástól szabadult volna meg a lelke, midőn Érsekújvár falai és tornyai hátuk mögött a távol ködébe olvadtak és felfogadta magában, hogy soh'se vágyakozik többé a fejedelmi süveg és buzogány után.

Ezzel az erős elhatározással és az életnek örülő vidám és megkönnyebbült szívvel hajtá le fejét éjjeli nyugalomra az első állomáson, midőn éjfél tájban zsibongó lárma riasztotta fel legédesebb álmaiból ...

Felpillantva, az arnót lovasokat vezető agát látta egy csapat fegyveres kíséretében az ágya előtt, kik még azon az éjszakán visszakísérték a nagyvezér érsekújvári táborába, ahol a pirkadó hajnal első sugarainál Haller Gábor feje lehullott a hóhér bárdja alatt...

Küprili Mehetned nem szokott a szavával játszani !...

A pallos árnyéka alatt

Sötét, ködös őszi este nehezedett 1701. évben Bécsújhely városára, melynek falai enyészeten visszhangzottak az esti takarodó véghangjaitól és a felváltó őrség jelkiáltásaitól.

A gőzkörbe burkolt holdvilág halovány, kétes fényt árasztott a néptelen utcákra és a fegyvertárepület komor, sötét tömegére, melynek gyéren világított, hosszú folyosóin szintén a felváltó őrjárat ütemes dobogása hallatszott a visszhangos kőkövökön ...

E dobogásra a folyosóra nyíló szobák egyikének ajtaja megnyílt és Lehmann Gottfried dragonyoskapitány lépett ki rajta és néhány rövid szót váltva az őrseget vezető őrmesterrel, megkopogtatta a szemközti cella erősen megvasalt ajtaját.

Kopogtatására egy fiatal, érces hang válaszolt, mire a kapitány egy kulcsot véve elő a tarsolyából, az odaállított dragonyoshoz fordult.

– Ha főtisztelendő Wolff atya jó, ereszd be a fogolyhoz, értetted? – Ezzel felzárta az ajtót és sisakját levéve, tiszteletteljes meghajtással lépett be a boltozatos szobába...

Beléptére egy daliás termetű ifjú állott fel tüzesen villogó, merész szemekkel s vállaira hulló dús sötét hajjal a törökszőnyeggel lefedett s könyvekkel megrakott asztal mellől és barátságos kézzorítással üdvözölte a mélyen hajlongó kapitányt:

– Csak semmi feszesség, kapitány uram! Én a fogoly Rákóczi Ferenc vagyok, kegyelmed pedig a börtönöröm, így nekem kell a kegyelmed gráciáját keresnem – mondá tréfásan, mialatt egy magashátú székre mutatott. De alighogy leültek, a fogoly arcáról eltűnt a nyájas kifejezés és komoly, gondterhelt tekintettel nézett a kapitányra.

A mai nap volt legnehezebb napja életemnek – szólalt meg kis idő múlva. – Hat heti bebörtönözés után ma hallgattak ki és szembesítettek az áruló Longuevallal... Ő volt az egyedüli vádoló és tanú ellenem... E mély szomorúságomban azonban van, ami megvigasztal és feleml!

– És az? – kérdé érdeklődve a kapitány ...

– Az, hogy árulóm nem magyar volt, hanem francia ...

– Kevés vigasztalás! – mormogá fejét rázva a kapitány.

– Ne higye kegyelmed! Ifjúkoromtól kezdve folyton kémekkel és árulókkal voltam körülvéve, kik minden szavamra, úgyszólván még álmaimra is vigyáztak. Ez óvatossá és zárkózottá tett úgyannyira, hogy még a hazámbeli főurak bizalmas körében is, kik őseim dicsőségét, anyám magasztos erényeit, nagyatyám, nagybátyám szomorú halálát dicsőítették és nem igen tartották féken a nyelvüket, tartózkodó, szófukar és hideg maradtam és minden szavamra ügyeltem. E viselkedésemmel tudtam csak magamat fenntartani bécsi pártfogóim előtt, de megtanultam belőle azt, hogy a magyar nem kém, nem áruló és ha vigyázatlanul kibőffent is valamit, azt lángoló hazaszeretetből teszi – mondá lelkesen felragyogó szemekkel.

– Mégis óvatosabbnak kellett volna lennie magas kegyelmednek – monda némi szemrehányással hangjában a kapitány.

– Igaz – szólta fejét lehajtva Rákóczi. – De magyar híveim ragaszkodása, bizalma és hazaszeretete által fellelkesülvén, azt hívéim, hogy Longuevall, kit barátságommal, bizalmammal és jószágomnak minden jelével halmoztam el, igaz hívem és barátom. Annyira be tudta magát, mint XIV. Lajos francia király megbízottja, bizalmamba hízelegni, hogy az árulásnak még csak árnyékára sem gondoltam. A dolog ugyanis a következőleg történt.

A háború a spanyol trónörökösödés miatt I. Lipót császár és a francia király között a levegőben függött. XIV. Lajos előre akart Ausztria elleni szövetségeseiről gondoskodni, azért bécsi követe, Villars marquis által a legnagyobb titokban felszólított s pénzt és segélyhadakat ígért, ha a magyar nemzet élére állok. E titkot nem tudta rajtam ég Villars

kívül senki. Ezt a titkomat csalta ki tőlem Longuevall, és annyira behálózott tettetett ragaszkodásával és buzgóságával, hogy Barberieux francia miniszterhez írt levelemet kézbesítés végett reája bízta. Ő azonban a levelemet a bécsi kormány kezére játszotta. Julia néném; Aspremont grófné gyors futár által még idejekorán tudatta velem a vészírt, hogy Longuevallt előre kicsinált komédiából, színleg elfogták és hogy Solari tábornok már ki van küldve elfogatásomra, azért levele vétele után meneküljek azonnal; de én beteg nőmet nem hagyhattam magára, nem, nem hagyhattam volna el, még akkor sem, ha tudom, hogy egyenesen a hóhér pallosa alá jutok! Júlia híre igaz volt, engem nagybeteg nőm ágya mellől hurcoltak a fogságba ...

Lehmann kapitány komoran és szomorúan nézett Rákóczira.

– Mindenáron menekülnie kellett volna. Tudja-e kegyelmed, hogy a hóhér pallosának árnyéka alatt áll? – kérde halk, elnyomott hangon.

Rákóczi egy percig megdöbbenve állott, de azután hátravetve vállára omló fürtjeit, szilárd hangon viszonzá!

– Legyen! Mindenek előtt azonban az én Uramnak, Jézus Krisztusnak a védelme alatt állok és benne bízom rendületlenül! – folytatá mély áhítattal, miközben jobbjával az asztalfeletti falra mutatott, honnan a Megváltó tövisszörűzött, isteni alakja nézett le reájuk szelíden és biztatóan a keresztről.

– Legyen! – ismétlé. – Jobb egy igaz ügyért meghalni, mint tétlenül tespedni! A jó mag jó vetést ad az aratónak. Mit bánom én, ha meghalok, ha vérem hullásából hazám java és szabadsága fog felvirágozni ...

– Pszt! – intette a kapitány. – Csendesebben! Itt még a falaknak is fülei vannak... Hajoljon ide kegyelmed ... Magas kegyelmednek nem szabad meghalni, pedig bizony mondom, fenik már számára a pallost!...

– Mit tegyek hát? Mint bezárt fogolynak, kötve vannak a kezeim, – szakítá félbe Rákóczi meglepett hangon.

– Azt majd főtisztelendő páter Wolff meg fogja mondani. Nem tudom, minő híreket hoz, addig tehát nem szólhatok, – felelé suttogva a kapitány, figyelmesen körültekintve és hallgatózva, de mindjárt rá megnyugodva intett, mert az esti csendben csak az őrtálló dragonyos katona nehéz léptei hallatszottak a folyosó márványkockáin.

– Az én szeretett gyóntató atyám? – kérde hévvel Rákóczi. – Jól van, beszéljünk hát másról. Ad vocem halál. Higyje el, kapitány, nem félek tőle, mert én az élet minden válságos pillanatában felséges Istenanyánk és Megváltó Üdvözítőnk kegyelmébe és irgalmába vetem rendületlenül hitemet! Mitől féljek hát? Ámbátor ellenségeim gyengéden gondoskodtak róla, hogy az elmúlás gondolata mindig körüllebegjen. Ugyanabba a börtönbe dugtak, hol nagyapám: Zrínyi Péter töltötte utolsó napjait. Nézze csak, az ablak melletti falon még érintetlenül olvashatók vértanú nagyapámnak cserépheggyel odakarcolt ezen sorai!

„Justum ac tenacem propositi virum,
... Nec vultus instantis tyranni
Mente quatit solida ...”

A kapitány némán intett, hogy láttá azokat a sorokat, mire Rákóczi hozzá hajolt.

– Még egy kérdés! – suttogá halkán. – Rajtam kívül elfogták Szirmay Endre nádori ítélőmestert, Okolicsányit, Szluhát és a három Vay testvért! Mi történt velük? Az ő sorsuk majdnem jobban aggaszt a magaménál! ...

– Még nem lettek kihallgatva! Wolff tisztelendő atya bizonyára róluk is fog hírt hozni, – felelte a kapitány kitérőleg.

– Tulajdonképp őket nem lehet hibáztatni! Én vétettem, és ha arra kerül a sor, inkább minden ódiomot magamra vállalok, csakhogy őket megmenthessem, mondá nemes

felbuzdulással és midőn észrevette, hogy a kapitány az asztalon heverő indus jatagán után nyúl, mely kis alakja és ékesen rakott drágaköves filigrán ezüst tokja miatt inkább játékszernek, mint fegyvernek látszott, intőleg megszólalt:

– Vigyázzon kegyelmed, a hegye meg van mérgezve, a legkisebb karcolásra halált okoz! Zsigmond ősünk hozta Keletről. Tudja, olyan amulettféle. Én ugyan, mint jó keresztény, az ilyen pogányságokkal nem törődöm, de ősöm iránti kegyeletből mindig magammal hordozom. Csodálom, hogy el nem kobozták tőlem!

Lehmann kapitány figyelmesen nézte a zsebkésnagyságú gyönyörűen edzett pengét, de midőn tokjába vissza akarta helyezni, kiesett kezéből és midőn utána kapott, hegyével megszurta az ujját.

Noha a szúrás kicsi volt, mégis olyan villámszerű szúró fájdalom nyilallt át tőle a karján, hogy feljajdult bele. Rákóczi Ferenc elsápadt, de a másik pillanatban hatalmas markával átszorította a kapitány ujját és a sebzett részt szájába véve, minden erejéből szívni kezdte.

– Engedje kegyelmed! Ha a mérget hamar ki nem szívom, meghal – monda sebesen.

– Hát magas kegyelmed élete?

– Isten kezében van! E méreg leginkább a vérre ártalmas ... Tíz minuta múlva elválik, ha használtam-e kegyelmednek! Ha az ujjá dagadni nem kezd és meg nem kékül, nem lesz semmi baj!

A két férfi aggályos várakozással nézett a polcon álló ketreces homokórára és midőn a tíz perc elmúlt, megkönnyebbülten sóhajtottak fel, mert semmi daganat és fájdalom nem mutatkozott többé.

– Hála Istennek! Magas kegyelmed drága életét tette kockára érettem! Ezt sohasem fogom elfeledni – monda a kapitány mély megindulással, de tovább nem folytathatta, mert a börtönajtó megnyílt és belépett rajta Wolff tisztelendő atya magas, hajlott alakja, tisztos arcán azonban, bármint igyekezett is titkolni, aggodalom és nyugtalanság volt olvasható.

Rákóczi a legmélyebb tisztelettel üdvözölte, mialatt a tisztelendő intett a kapitánynak, hogy hagyja őket pár pillanatra magukra és midőn az távozott, az agg lelkész egy pár finom acélráspolyt és egy fonott selyemhágcsót vett elő bő köpenye alól.

– Lehmann kapitányban teljesen megbízhatok, fiam, mint önmagadban. Én őt megnyertem a számodra. Azért küldtem ki, nehogy az őr beleskelődhessék. – Menekülnöd kell börtönödből mielőbb, mert halálot el van már határozva és a pallos árnyéka alatt állasz! Minden lehető intézkedés meg van már téve, a többit majd elintézem én a kapitánnyal. Te óvatosan fűrészd át ablakod vasrostélyait és szerdán este akaszd ki a selyemhágcsót... A többi Isten és a gondviselés dolga!

Rákóczi a bámulattól pár pillanattig szótlán maradt, azután kimondhatatlan hálával emelé ajkaihoz az ősz lelkiatya kezét:

– Mivel háláljam meg jószágodat, atyám? – kérde megindultan.

– Maradj hű Istenedhez és hazádhoz! – válaszolá az agg és midőn a kapitány belépett, azzal együtt távozott Rákóczi Ferenc börtönéből, de távoztában még egyszer halkán odasúgta neki:

– Légy készen! Szerdán este nyolc és kilenc óra között!

Rákóczi Ferenc, amint meg volt hagyva neki, az éj sötét és csendes óráiban átreszelt ablakja vasrostélyát, és midőn a várva-várt szerda est elérkezett és teljesen besötétült, a kiálló rostélyvégekre megerősítette a vékony kötélhágcsót és szívdobogva várakozott, hogy mikor és honnan fogják neki a szökésre való jelt megadni?

Azonban hiába várt! Az ablak felől semmi jel se hallatszott, mert az átreszelt rostély és kötélhágcsó csak a szökés megtévesztésére volt kieszelve, hogy azt higgyék, miszerint az ablakon át menekült meg és ezáltal az üldözőket tévútra vezethessék. A szökés másképp volt tervezve!

Amint ott várakozott, egyszerre Lehmann kapitány hangját hallotta a folyosón, ki mérgesen ráparancsolt az őrtálló katonára, hogy gyújtsa meg a gyertyáját, melyet a légvonat eloltott.

Mialatt a katona odajárt, a kapitány gyorsan felnyitotta a börtön ajtaját.

– Siessen! Siessen magas kegyelmed! – suttogá sebesen.

Rákóczi erre egy ugrással az ablaknál termett, de a kapitány kézcsuklóit megragadva, a folyosóra vezette.

– Gyorsan, gyorsan, rejtőzzék el az én szobámba – suttogá, mialatt gyorsan bezárta a börtön ajtaját, mert már hallatszottak a visszatérő őrkatona léptei.

A kapitány szobájában Rákóczit már Lehmann testvéröccse várta, ki zászlótartó volt a Montecuccoli ezredben és felöltöztette őt egy ugyanazon ezredbeli közkatonának a mundérjába, azután pedig egy bőr táborigaztatót vetve a vállára, még kapuzárás előtt szerencsésen kikísértette magát, mintha inasa lenne, valamennyi várkapun keresztül, a város végén fekvő csapszékig, melynek félszerében, hű apródja: Berzeviczy Ádám várt reá más áruhával és egy gyorsfutó paripával, melynek nyergébe felkapva, Rákóczi az éj sötét leple alatt Ovár felé menekült, apródja pedig ellenkező irányban vágatott tova, hogy üldözés esetén urának nyomairól az üldözőket eltérítse. Rákóczi erőslelkű neje jó előre gondoskodott, hogy férje számára az egész úton friss paripák álljanak készen, így azután, midőn a szökés kapuzárás után kiderült, az üldözők hiába vágattak utána, hiába tűztek ki fejére magas vérdíjat. Rákóczi Ferenc a Kárpátokon keresztül szerencsésen kimenekült Lengyelországba, ahonnan a szabadság diadalmas zászlóit lobogtatva, lelkesült hadsereg élén tért vissza a haza szent földjére, a haza szabadságának kivívására.

Mennyit nyom a legkisebb jótett?

Bajazid szultánt korának hízelgő történetírói nagynak, dicsőnek és magasztosnak nevezték el, népe pedig rettegte és utálta kegyetlen és vérszomjas természete miatt ...

Nem hiába nevezték vámpírnak, vérivónak, mert az volt a legkedvesebb napja, amelyen a legtöbb halálítéletet mondhatta ki és trónralépését azzal kezdte meg, hogy valamennyi férfitestvérét és vérrokonát leölette, tartván magát első Orkhán szultánnak ama emlékezetes mondásához: „Az uralkodó szultán testvéreinek és vérrokonainak a sírboltban a helyük” ...

Azon a napon, midőn a meghódított szasszanida és vachabita törzsek hatszáz legelőkelőbb nemesére kimondta a halálítéletet és midőn egy tigris mosolyával nézett le palotája erkélyéről a khorkhori szökőkutakra, amelyek a hatszáz levágott fővel voltak körülrakva, azon a napon nyugodtan és megelégedetten lépdelt lefelé a kékmárványlépcsőkön, hogy pompás kertjének kedvenc pálmái és tulipánjai között az uralkodás nehéz gondjaitól kis időre megszabadulhasson.

Tízezer tulipánja között, amelyeknek mindegyike fölött a tulipánok ünnepén egy-egy égő lámpácska himbálódzott, legkedvesebb volt neki az „Azurkirálynénak” nevezett teljesvirágú, égbékszínű tulipán, ez a páratlan ritkaság, mert ez az egy volt belőle az egész világon és húszezer aranyat fizetett érte egy hollandi tulipánkereskedőnek és amelynek ápolását magára a főbosztandzsira, vagyis a főkertészre bízta ...

Először is odasietett tehát, hogy kedvencének az égbolt nevető kékjére emlékeztető színpompájában gyönyörködjék, de földbegyökerezett lábakkal állt meg, mert az aranyrácsozattal körülvett ágyból a tulipán eltűnt, csak letört szára meredezett ott szomorúan, melynek lassan szivárgó nedve hulló könnyek gyanánt látszott siratni az eltűnt virágot ...

Bajazid egy pillanatig némán, szoborra meredve állott, azután pedig dühbefúlt hangon kiáltá elő hóhérszereplőit, kik a halálfélelemtől remegő ősz főkertészt a lábai elé hurcolták.

– Kutya! Kutyanak a fia te! Ki merete bántani kedvenc virágomat? Nem mondtam, hogy a fejeddel felelsz érte? – ordította rettenetes hangon.

– Óh, nagyhatalmú padisah, világnak az Ura, kegyelmezz alacsony szolgádnak. Azalatt a pár perc alatt, míg haldokló unokám ágyánál időztem, hölgyeid a kertben sétáltak és kegyencnőd: Zoraida letépte az Azurkirálynőt, hogy éjfélete hajába tűzze! ... könyörgött az őszszakállú öreg lábai elé borulva, a szultán azonban tajtékozva dühvel rúgta el maga elől és verbenforgó szemekkel intett a hóhéroknak, hogy hurcolják eléje kegyencnőjét: Zoraidát.

A halálra rémült kegyencnő szétszórt hajsáttal, esdekelve nyújtá feléje karjait, de a szultán szikrázó szemekkel intett a hóhéroknak és a másik pillanatban a főkertész levágott feje legördült az igazság udvarára, a palota Boszporuszra néző erkélyéről pedig rémes halálsikoltás hasította a levegőt, mert a szép kegyencnőt zsákba varrva hajították a tenger hullámai közé ...

Dühét a két véráldozattal némileg csillapítva, ritka tulipánja elvesztésén bánkódva, földreszegzett szemekkel lépdelt tova a pálmafák aláhajló koronái alatt és megállva a liliomokkal és íriszekkel szegett tó partján, gondolatokba merülve, nézte a zománcos szárnyú lepkék és szitakötők libegő játékát a tó kék tükre felett, ahonnan tekintete a partoldal homokjában sürgő-forgó hangyákra tévedt.

Jó ideig érdeklődéssel szemlélte a hangyasereg szorgalmas munkáját, amint az elhullt fű- és virágmagvakat, fűszálakat, levélrostokat a közelben levő bolyhoz cipelték. Egyik-másik hangya nagyobbat cepelt a saját testénél, három-négy pedig egy-egy hernyóba vagy rovarbába kapaszkodva, erőlködve vontatták a boly felé ... Különösen egy piciny fekete hangya tűnt fel neki kitartó türelmével és szorgalmával. Ez egy hozzáképest túlnagy és súlyos homokszilánkot cepelt a rézsúton hajló partoldalon, melynek laza homokszemei minduntalan

kigördültek lábai alól és a hangya ilyenkor mindannyiszor alágurult oda, ahonnan nagynehezen felfelé kapaszkodott, de bármennyiszor lecsúszott is, mindannyiszor újra felfelé kezdett kapaszkodni.

A szultán eleintén bámult a kis állatka kitartásán, később azonban, maga sem tudta miért, de bosszantani kezdte, úgy, hogy valósággal örült neki, midőn a lejtős partoldalról legördülő homokszemek a kis hangyát a vízbe sodorták.

Kegyetlen lelke egyideig jóleső kárörömmel nézte a hangya kínos vergődését, mely hasztalan igyekezett menekülni, mert valahányszor a partra kapaszkodott, a ringó hullámok mindannyiszor visszasodorták s lassan-lassan befelé ragadták a tó közepe felé az erejevesztett állatkát.

Ezt látva, kegyetlen szíve, mely alattvalói és embertársai iránt nem tudott szánalmat és kegyelmet érezni soha, egyszerre szánakozásra gerjedt a fuldokló hangya iránt és egy pálmaágat letörve, kihalásztta vele a fuldokló állatkát és egy liliumlevélre helyezve, a napra tette, hogy annak melegétől megszáradjon és erejét visszanyerje.

Évek múltak, évek repültek el ezen esemény óta és a hódító és vérontó Bajazid előtt megjelent a legnagyobb és legkegyetlenebb hódító: Moloch Hamovesh, a halál angyala, és odaállította Allahnak ítélkező trónja elé.

Minden földi fényt és hatalmat levetkezett mezítelen lelke csak azért tudott átsiklani az Alsiráth borotvaél keskenységű túlvilági hídján és azért nem hullott alá a Morhuthnak kénköves és tüzes mélyébe, mert kegyetlen és vérontó lelke fölött maga Allah akart érdeme szerint ítélkezni, kinek mennyei trónja körül már ott állottak nagy könnyveikkel a Monkár és Nakir angyalok, kik ezekbe a könnyvekbe minden embernek a jó- és gonosztetteit belejegyzik.

A földön bátor és rettenthetlen Bajazidnak a lelke félt és reszketett és lesütött szemeit nem merte az angyalokra emelni, kiknek mennyei komolyságú arcát mély és gyászos szomorúság fátyolozta el.

Allah intésére Monkár angyal felütötte vastag, gyászösszegélyű könyvét és annyi kegyetlenséget és olyan tengersokaságú vérontást és bűnöket olvasott Bajazid fejére, hogy azok hallatára nemcsak a paradicsom angyalai és megdicsőült lelkei, hanem még maga a mindenható Allah és a jobbján ülő Mohammed próféta is elborzadt és fenyegetőleg elfordult tőle.

– A Morhuth legmélyére ezzel a gonosztevő istentelennel, kinek csak tengersokaságú bűnei vannak, de jócselekedetei nincsenek – zúgták az angyalok és a boldog lelkek megszámlálhatlan seregei.

– Hátha lesznek! Oh, engedd, Urunk, hogy átlapozhassam érte a jócselekedetek könyvét, esdekelt Nakir angyal és könnyezve borult le Allah trónja elé.

Azonban a rengeteg könyv átforgatott lapjai mind más-más emberek jócselekedeteiről beszéltek és Bajazid javára egyetlenegy jócselekedet sem volt feljegyezve.

– Nincs egyetlenegy se, csak bűnei vannak – szólalt elítélőleg a gyászos Molvah Hamovesh angyal.

– De van egy! Egyetlenegy jócselekedete mégis van neki – ujjongott fel égi örömmel Nakir, az irgalom és a jótettek angyala, fénylő ujjával a könyvnek egyik majdnem üres lapjára mutatva. Egy ízben kegyetlen szíve szánakozásra gerjedt és egy fuldokló hangyát mentett ki a tó vízből!

– Akkor ez az egyetlen jótett, bármely kicsiny légyen is, lenyomja összes bűneinek a mérlegét, – mondá ki az ítéletet Allah, mert a jótett és irgalom, minden erények között a legnemesebb és legmagasztosabb emberi tulajdon, mely megnyitja a mennyek kapuját.